

ПЕДАГОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА: СВІТОВИЙ КОНТЕКСТ

УДК 372.7(477)

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У США У КОЛОНІАЛЬНИЙ ПЕРІОД

Наталія Терьохіна

У статті досліджено витоки становлення неформальної освіти дорослих у Сполучених Штатах Америки; виявлено провідні чинники розвитку неформальної освіти дорослих; наведено приклади неформальної освіти дорослих у XVII-XVIII ст. у США, висвітлено її основні характеристики. Доведено, що освіта дорослих є найдавнішим видом освіти у Сполучених Штатах. Вона виникла переважно як позаінституційна форма освіти й розвивалася протягом чотирьох століть. Виявлено, що у колоніальний період переважною формою освіти дорослих була неформальна освіта. Закладами неформальної освіти дорослих досліджуваного періоду слугували таверни, кав'ярні, бібліотеки, громадські лекції, вечірні школи, добровільні товариства за інтересами, які стали підґрунтям для створення організацій більш масового характеру.

Ключові слова: освіта дорослих, неформальна освіта, громадські лекції, вечірні школи для дорослих.

Тема неформальної освіти дорослих з кожним роком стає все більш актуальною. В багатьох країнах розробляються національні стратегії і державні програми розвитку неформальної освіти дорослих. У світовому співтоваристві освіта дорослих у всіх її формах розглядається як важливий компонент системи неперервної освіти. Міжнародні тенденції розвитку освіти дорослих вказують загальний вектор руху, актуальні проблеми та шляхи їхнього розв'язання. Один із підходів до розвитку освіти дорослих у сучасних умовах був сформульований у Підсумковій декларації «Використання широких можливостей навчання і освіти дорослих в інтересах щасливого майбутнього. Беленські рамки дій», де підкреслюється, що навчання і освіта дорослих «є ключовим компонентом цілісної і всеосяжної системи навчання та освіти впродовж усього життя, яка охоплює формальне, неформальне та інформальне навчання і призначена як для молодих, так і для дорослих учнів» [1].

Важливе значення для України має вивчення світового педагогічного досвіду, який підтверджує неможливість задоволення лише формальною освітою пізнавальних громадянських потреб, які виникають через швидкі економічні, технічні, соціальні зміни в суспільстві. Сполучені Штати Америки – країна, де неформальній освіті належить важлива роль у системі освіти дорослих. Тому важливо здійснити історико-педагогічний аналіз розвитку

неформальної освіти дорослих у США. Слід зазначити, що, на переконання видатного американського педагога в галузі освіти дорослих М. Ноулза, знання й розуміння історії дають змогу глибше усвідомити роль освіти дорослих у формуванні національної культури, допомагають сформувати особисте бачення незреалізованого потенціалу освіти дорослих та стимулює до «подвоєння зусиль» для його реалізації [2, с. IX-X].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблемам історії розвитку освіти дорослих у США присвячені дослідження американських учених, таких як: П. Кін (P. Keane), Л. Кремін (L. Cremin), Г. Стаблфілд (H. Stubblefield), Д. Кідд (J. Kidd), М. Купер (M. Cooper), Е. Ліндемман (E. Lindeman), Г. Лонг (H. Long), Ш. Мерріам (S. Merriam), Г. Міллер (H. Miller), М. Ноулз (M. Knowles), Д. Рейчел (J. Rachal), М. Софер (M. Sopher), Д. Претт (D. Pratt), Д. Хеншке (J. Henschke), Е. Холтон (E. Holton) та ін. Проблемам освіти дорослих в Україні та зарубіжних країнах присвячені роботи таких науковців, як Д. Антонова, І. Беюл, Л. Ведернікова, С. Вершловський, В. Гаргай, В. Давидова, С. Змейова, Т. Зотова, С. Коваленко, Н. Ничкало, О. Митіна, О. Огієнко, К. Онушкіна, А. Сбруева, І. Фокіна, О. Хахубій та ін. Хоча предметом досліджень науковців був широкий спектр практичних та теоретичних проблем освіти дорослих, проте історії виникнення неформальної освіти дорослих у США у нашій країні не приділялася належна увага.

Отже, мета нашої статті – дослідити витоки становлення неформальної освіти дорослих у Сполучених Штатах Америки у колоніальний період розвитку країни, проаналізувати особливості організації та шляхи розвитку неформальної освіти дорослих у зазначений період.

Освіта дорослих Сполучених Штатів Америки – складне та багатогранне явище. Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що освіта дорослих – це найдавніший вид освіти у США. Вона виникла переважно як позаінституційна форма освіти й розвивалася впродовж чотирьох століть, з того часу, як перші англійські переселенці (колоністи) висадилися на берег у м. Джеймстауні (штат Вірджинія).

Учені по-різному виокремлюють основні віхи в історії освіти дорослих США. Як свідчать проаналізовані нами джерела, автори Г. Стаблфілд (H. W. Stubblefield) і П. Кін (P. Keane) у своїх дослідженнях ураховують об'єктивні закономірності політичного, соціально-економічного та культурного розвитку держави, виникнення й розвиток нових інституційних та позаінституційних форм освіти дорослих. На думку цих авторів, першим в історії освіти дорослих є колоніальний період (1607-1783), нижня хронологічна межа (1607 р.) якого збігається із заснуванням першого постійного англійського поселення на Американському континенті, а верхня хронологічна межа (1783 р.) – закінчення війни за незалежність США.

Нами було досліджено, що у ранній колоніальний період переважною формою освіти дорослих була неформальна освіта. Секретар англійського Королівського товариства з 1663 по 1677 роки Генрі Олденбург створив «велику мережу листування, яка досягла берегів Америки» та надавала людям більші можливості, ніж місцеві асоціації. Королівське товариство також підтримало зусилля громадян на окремі наукові дослідження і самоосвіту. Крім того, Петер

Коллінсон був «філософським брокером» англо-американського наукового світу на початку вісімнадцятого століття. Коллінсон вів листування, яке простяглося від Філадельфії до Пекіна. Він надсилав у бібліотеки Пенсільванії «ранні європейські здобутки в сільському господарстві і мистецтві, і кожне філософське відкриття», а також допомагав публікувати в Європі перші американські наукові роботи [10, с. 20].

Проаналізовані нами джерела свідчать, що неформальній освіті дорослих у цей період сприяли мандрівники: державні службовці, купці, духовенство і нові поселенці, які пересувалися територією колонії і подорожували через Атлантику і назад. Таверни та кав'ярні у морських портах також відігравали освітню і соціальну роль. Таверни запасалися газетами, в них відбувалися публічні промови, читання, клубні зустрічі, танці, театральні постанови; освіченим клієнтам надавалася можливість поділитися своїми знаннями з неграмотними мешканцями. У цих місцях неформальна освіта поширювалася на всі верстви населення й охоплювала багатих і бідних, грамотних і неграмотних, вільних і рабів, оскільки люди обмінювалися думками, дискутували, отримували інформацію. Багато таверн мали гарно мебльовані кімнати для професійних або ділових зустрічей. У 1729 році в таверні Спрінг Гарден (Spring Garden), у Нью-Йорку, група адвокатів «створили приватну корпорацію правознавців, і зустрічалися там в першу середу кожного місяця, щоб обговорювати питання, які стосуються їхніх професійних інтересів» [2, с. 428]. Кав'ярні також були популярні серед державних посадових осіб, офіцерів армії і флоту, а також серед дворянства. Вони були забезпечені газетами і навіть письмовим приладдям. Таверни і кав'ярні у морських портах приваблювали різноманітну клієнтуру. Політичні групи збиралися в них, щоб впливати на громадську думку. Деякі з таких таверн і кав'ярень поклали початок закладам формальної освіти.

Слід зазначити, що література для простих людей у цей період розвивалася повільно, оскільки єдиний друкарський верстат був у Гарвардському коледжі. Літературу почали друкувати у 1638 році, причому переважно наукового характеру. Однак пізні роботи, опубліковані в тринадцяти колоніях, мали більш дидактичний характер, включаючи катехізиси, альманахи, плакати, брошури, посібники для школи та самоосвіти, журнали і щотижневі газети.

Нами було встановлено, що перша газета була видана в Бостоні в 1690 році, до 1725 року у колонії було п'ять газет, у 1765 – двадцять п'ять, дві з яких були німецькою мовою. Газети надавали місцеву інформацію, а також передруковували матеріали з англійських газет, листи від читачів, проповіді, твори, рекламу, звіти про винаходи, відкриття й експерименти, медичні інновації. Бостонська газета у 1759 р. описує дві успішні операції доктора Сильвестра Гардінера [2, с. 201]. Три журнали з'явилися в 1741 році, в тому числі один видавав Бенджамін Франклін; до 1783 р. двадцять два журнали публікувалися в колоніях, один із них публікується й досі [4, с. 392].

Незважаючи на високі витрати виробництва та погану якість газет та журналів, вони мали велике значення для самоосвіти колоністів. Газети і журнали публікувалися чоловіками, які прагнули зайняти впливове місце на конкурентному ринку видавництва, який поступово розширювався. Таким

чином зростала кількість книжкових магазинів у Бостоні, Нью-Йорку, Філадельфії, Чарльстоні і Саванні. До 1750 року їх налічувалося 121. Книжкові магазини також забезпечувалися численним імпортом літератури з Англії.

Як свідчать проаналізовані нами джерела, неформальній освіті дорослих у цей період сприяла пуританська церква, для якої важливо було, щоб кожен умів читати Біблію. Освіта незабаром стала громадянським обов'язком. Батьки відчували себе зобов'язаними бути грамотними, не тільки для власного порятунку, але для того, щоб навчати своїх власних дітей. Практика читання вголос і повторювання релігійних текстів, коли книг було недостатньо, вплинули на темпи і якість читання як стилю.

Слід зазначити, що неформальна освіта в колоніальний період також здійснювалася у формі громадських лекцій. Вони функціонували скоріше як доповнення для грамотного населення, ніж альтернатива для напівграмотних громадян. Ще в 1726 році Ісаак Грінвуд читав у Бостоні лекції з механіки, а в 1734 році з астрономії. Професор Гарвардського коледжу Джон Уінтроп виступав з лекціями на тему землетрусу. Електрика була також популярною темою серед населення. Коли інженер Крістофер Коулз залишив Філадельфію, щоб встановити гідротехнічні споруди у Манхеттені в 1774 році, він також виступив із серією публічних лекцій із пневматики і гідравліки [2]. Бостон, Нью-Йорк, Філадельфія, Ньюпорт і Чарльзтаун перетворилися на культурні центри, в яких постійно виступали мандрівники-лектори, чії науково-популярних промови і демонстрації були відкриті для всіх, хто у змозі був заплатити скромну плату. Через епідемію віспи і відсутність у колоніях медичних шкіл громадські лекції з медицини мали велику популярність. Доктор Адам Томсон в 1750 році виступив із публічною лекцією у Філадельфії про лікування віспи. Лекція викликала великий суспільний інтерес і була згодом опублікована. У 1754–1756 роках д-р Вільям Хантер проводив щорічні лекції та демонстрації з анатомії у Ньюпорті, а в 1765 році д-р Вільям Лі Перкінс з такими лекціями виступав в Бостоні (Bridenbaugh, [1955] 1964a). Лекції з медицини сприяли додатковому навчанню медичних працівників і впливали на загальний культурний розвиток мешканців. Коледжі також сприяли проведенню громадських лекцій-курсів. Курси були доступні і вдень і ввечері. Вони були цікавими для людей з частковими медичними знаннями. Лекції доповнювалися силабусом, ілюстраціями, демонстраціями. Але громадські лекції здебільшого мали наукове спрямування і були переважно розраховані на освічену публіку і на тих, хто міг заплатити за прослуховування.

Як було зазначено раніше, у колоніальний період поширенню грамотності серед населення надавали значної уваги. Нами було досліджено, що бібліотеки служили ще одним закладом неформальної освіти дорослих. Бостонська громадська бібліотека була заснована в 1673 році, завдяки пожертвам процвітаючого пуританського купця Роберта Кейне (Robert Keayne). Приходські бібліотеки, до яких мали доступ прихожани, з'явилися в 1696 р. У них переважали книжки релігійного змісту, проте були й практичні трактати з медицини, права, сільського господарства, а також літературні та історичні твори. Приватні бібліотеки були привезені колоністами або накопичувалися роками.

Слід зазначити, що оскільки уряди колоній не могли достатньою мірою задовольнити освітні потреби різних верств населення, групи однодумців почали об'єднуватися у добровільні асоціації за інтересами. Деякі з них започатковувалися як громадські асоціації, інші – від самого початку були створені з освітньою метою. Таким чином відбувався процес становлення елітної культури, яка відображала соціальний чи економічний статус. Саме ці елітні об'єднання стали підґрунтям для створення організацій більш масового характеру.

У 1727 р. Бенджамін Франклін створив товариство «Джанто» у таверні Філадельфії. Ця організація близько тридцяти років функціонувала як клуб для взаємного вдосконалення і стала зразком для інших. Першими членами товариства були: самоучка математик, землемір, швець, столяр, клерк, купець та ін. У 1730 році члени «Джанто» об'єднали власні колекції книжок у громадську бібліотеку. У наступному році вони спонукали п'ятдесят користувачів підписатися за два фунти користуватися бібліотекою, а кошти йшли на будівлю для товариства. Такі платні бібліотеки, незважаючи на їхні обмежені ресурси, ставали все більш популярними, їхня кількість швидко зростала.

У 1740 році у Південній Кароліні було створено товариство Вінья Індіго (Winyaw Indigo). Плантатори Джорджтауну зустрічалися щомісячно в таверні Оулд Оук (Old Oak). Члени Товариства здійснювати просвітницьку діяльність, жертвували на учнівство, на безкоштовну школу для бідних дітей.

Слід зазначити, що освіта дорослих у колоніальний період розглядалася як можливість доступу до знань і вмінь, необхідних для досягнення успіху в кар'єрі та особистому житті. На переконання М. Ноулза, саме ідеї самовдосконалення та неперервної освіти значною мірою завдячують своєю популярністю Б. Франкліну, якого він називав «першим святим заступником освіти дорослих» і «першим реальним взірцем втілення ідеї про те, що навчання – це пожиттєвий процес» [6]. Слід зазначити, що ідея самовдосконалення є провідною для розвитку освіти дорослих у США. Бенджамін Франклін робив усе для її втілення. У 1728 Франклін заснував Філадельфійський дискусійний гурток ремісників і торговців «Клуб шкіряних фартухів» («Джанто»). У 1729–1748 Бенджамін Франклін видавав «Пенсільванську газету» («*Pennsylvania Gazette*»), в 1732–1758 – щорічник «Альманах бідного Річарда». У Філадельфії Бенджамін Франклін заснував першу в англійських північноамериканських колоніях публічну бібліотеку (1731), Пенсільванський університет (University of Pennsylvania, 1740), Філадельфійську академію (1751), що стала основою Пенсільванського університету, у 1743 році Американське філософське товариство (American Philosophical Society), з метою просування «різних філософських експериментів, які проливають світло на природу речей, посилюють владу людини над матерією і примножують зручності і задоволення життя». Обрання в члени товариства було визнанням видатних досягнень, зроблених в будь-яких галузях. Багато з засновників Республіки були членами Американського філософського товариства: Джордж Вашингтон, Джон Адамс, Томас Джефферсон, Олександр Гамільтон, Томас Пейн, Бенджамін Раш, Джеймс Медісон, Джон Маршалл. Члени Американського

філософського товариства сприяли економічній незалежності Америки шляхом поліпшення сільського господарства, виробництва і транспорту. Американське філософське товариство послужило прототипом для ряду інших наукових товариств та створення організацій для сільського господарства, хімії та історії.

Нами було встановлено, що невід'ємною складовою системи освіти цього періоду також було учнівство (apprenticeship). Сіболт (Seybolt) називає його «найбільш фундаментальною освітньою інституцією цього періоду» [8, с. 22]. Воно відіграло важливу роль в економічній, соціальній, гуманітарній та релігійній сферах життя.

Система учнівства Америки наслідувала систему учнівства Англії, але на відміну від Англії, в Америці для того, щоб навчатися професій, які потребують високого рівня кваліфікації, не вимагалось мати майнову власність. Спеціалістів різних професій, «від хірургів до чоботарів, готували у традиційній системі учнівства, яка навчала основ читання, письма й арифметики, а також здійснювала суворий моральний, релігійний і соціальний контроль» [10, с. 34]. Зазвичай, для чоловіків навчання тривало протягом семи років або до досягнення двадцяти одного року; для жінок – до вісімнадцяти років чи весілля. Традиційно учні жили разом з учителем, і їхні взаємні зобов'язання були визначені у правовому договорі, відомому як «учнівство».

Учнівство було основною формою професійного навчання для некваліфікованих працівників, а також давало можливість отримати початкову та релігійну освіту бідним і сиротам. Як найбільш поширена форма освіти, воно розширювало доступ до знань усіх соціальних груп колоніальної Америки. Але соціальні та майнові нерівності в колоніальній системі учнівства Америки все ж були. Жінок переважно навчали прядінню або ткацтву, веденню домашнього господарства; негрів та індіанців – сільському господарству та різним ремеслам.

Ще одним закладом неформальної освіти дорослих були вечірні школи. У Нью-Йорку вони з'явилися у 1690 році, у Бостоні та інших морських портах – наприкінці XVII століття, у Філадельфії і в Чарльстоні – на початку XVIII століття. Навчальна програма складалася з елементарних курсів читання, письма та арифметики. Деякі школи пропонували курси з класичних і сучасних мов, бізнесу, технічні предмети. Залежно від місцевих інтересів і потреб, а також при наявності інструкторів, вечірні школи пропонували багатий асортимент курсів ще до середини вісімнадцятого століття: алгебра, астрономія, бухгалтерія, англійська, етика, французька, географія, німецька, грецька, іврит, історія, латина, логіка, метафізика, натурфілософія, навігація, геодезія і тригонометрія [9, с. 32]. З 1765 по 1789 роки у Саванні, штат Джорджія, були організовані курси з музики, танців, фехтування, малювання та самооборони. Програми цих шкіл швидко реагували на потреби людей у гуманітарній та професійній освіті, на вимоги збільшеного ринку вільної конкуренції.

Слухачі, зазвичай, працювали в денний час, а ввечері готувалися до вступу в коледж. Його відвідували ті, хто міг сплатити за своє навчання певну суму грошей, а для слухачів, які навчалися в системі учнівства, вечірні школи були безоплатними. Вартість за навчання сильно відрізнялася: від сорока

шилінгів на місяць для «молодих панів», які відвідували у 1744 році у Чарльстоні курс з французької, до шести шилінгів за квартал у 1768 році у Ньюпорті за курс з письма та арифметики [9, с. 43]. У 1768 році пенсильванська газета публікує оголошення про навчання у десяти вечірніх школах. Сіболт пояснює підвищений успіх вечірніх шкіл зрослими потребами учнів [9, с. 20]. Учнітво та вечірні школи мали величезний потенціал і відігравали важливу роль у розширенні доступу до навчання всіх верств населення, в тому числі жінок та національних меншин.

Узагальнюючи все вищевикладене, необхідно підкреслити, що у ранній колоніальний період переважною формою освіти дорослих була неформальна освіта. Вона впливала на грамотних і неграмотних, багатих і бідних, вільних і поневолених. Зкладами неформальної освіти дорослих цього періоду були таверни, кав'ярні, міські збори, публічні лекції, так звані «школи для людей», де думки і погляди кожного були враховані і почуті. Громадські бібліотеки та вечірні школи були доступні різним верстам населення, навіть корінним американцям та афроамериканцям. На принципі «взаємного поліпшення» засновувалися добровільні товариства, які були феноменом нової елітної культури та підґрунтям для створення організацій більш масового характеру.

Запропоноване дослідження далеко не повністю відображає історію неформальної освіти у США, скоріше дає підґрунтя для подальших досліджень та аналізу. Знання у сфері освіти дорослих, накопичені у світовій теорії і практиці, ще не знайшли свого цілісного висвітлення у вітчизняній педагогічній науці. Вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду, зокрема американського, який має давні традиції та характерні особливості, буде сприяти більш глибокому осмисленню означеної проблеми, прийняттю оптимальних рішень у пошуку шляхів формування ефективної вітчизняної системи неформальної освіти дорослих.

Список використаних джерел:

1. Шоста міжнародна конференція ЮНЕСКО з освіти дорослих КОНФІНТЕА VI, Белен / Бразилія 1-4.12.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unesco.org/ru/confinteavi/background/>
2. Bridenbaugh C. *Cities in the wilderness: The first century of urban life in America, 1625-1742* / Carl Bridenbaugh. – New York : Capricorn Books, 1964. – XIV, 500 p. (originally published in 1938)
3. Calam J. *Parsons and pedagogues: The S.P.G. Adventure in American education* / John Calam. – New York : Columbia University Press, 1971. – XI, 249 p.
4. Cremin L. A. *American education: The colonial experience, 1607-1783* / Lawrence A. Cremin. – New York : HarperCollins, 1970. – XIV, 688 p.
5. Knowles M. S. *The adult education movement in the United States* / Malcolm Shepherd Knowles. – New York : Holt, Rinehart & Winston, 1962. – XIII, 335 p.
6. Knowles M. S. *The making of an adult educator: an autobiographical journey* / Malcolm Shepherd Knowles. – San Francisco : Jossey-Bass, 1989. – XXII, 211 p.
7. Mott F. L. *American journalism: A history of newspapers in the United States through 260 years: 1690 to 1950 (Rev. ed.)* / Frank L. Mott. – New York : Macmillan, 1950. – XIV, 835 p.
8. Seybolt R. F. *Apprenticeship and apprenticeship education in colonial New England and New York* / Robert Francis Seybolt. – New York : Arno Press and the New York Times, 1969. – 121 p.
9. Seybolt R. F. *The Evening School in Colonial America*. – New York : Arno Press and the New York Times, 1971. – 78 p.
10. Stubblefield H. W. *Adult education in the American experience: from the colonial period to the present* / H. W. Stubblefield, P. Keane. – San Francisco : Jossey-Bass, 1994. – XVIII, 397 p.